

УДК [37: 78]: 005. 412 (477.43/44) «20» – 028. 42 (045)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ У НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

Віра НАЙДА (Хмельницький)

Постановка проблеми. В динамічному русі сучасності важливо враховувати надбання минулого, що дає змогу обрати потрібний напрямок у майбутнє. На початку ХХІ ст. значно активізувалися наукові історико-регіональні дослідження. Виявом цього процесу є успішні захисти дисертацій.

Аналіз досліджень і публікацій. З-поміж них нашу увагу привертають ті, в яких досліджується проблема становлення та розвитку мистецької (музичної та художньої) освіти на Поділлі. Цілеспрямованим вивченням питань музичної освіти займаються В. Ю. Найда, М. В. Ярова; частково – М. О. Антошко, Т. В. Бурдейна-Публіка, Р. С. Гуцал (Римар); розвитку художньої освіти на Поділлі присвячена дисертація О. І. Попика. Однак, при безсумнівній науковій значущості праць, актуальності набуває потреба узагальнень наукових розвідок ХХІ століття з проблем становлення та розвитку мистецької освіти на Поділлі.

Мета статті полягає в презентації результатів досліджень (на основі вивчення авторефератів дисертацій, захищених науковцями на початку ХХІ століття) становлення та розвитку мистецької освіти регіону Поділля.

Вклад основного матеріалу. О. П. Рудницька в загальній структурі освіти виділяла мистецьку освіту, а тоді всі її види: музична, художня, хореографічна, театральна. «Мистецька освіта – освітня галузь, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та удосконалення власної почуттєвої культури» [6, с. 34]. У роботі ми розглянули питання музичної та художньої освіти Поділля, так як проблеми хореографічної та театральної освіти даного регіону не знайшли повного відображення у дисертаційних дослідженнях.

Так, 26 листопада 2014 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова відбувся захист кандидатської дисертації здобувачкою Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, викладачем кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної

академії Вірою Найдою на тему: «Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець ХІХ – початок ХХ століття)» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Н. П. Гуральник. Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка А. М. Растригіна; кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії, історії культури та музикознавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв О. В. Овчарук.

Дисертація присвячена дослідженню історії становлення і розвитку музичної освіти на Поділлі. Розкрито пропедевтику музичної освіти Поділля в контексті суспільно-економічних, політичних та культурних умов України. Встановлено залежність розвитку музичної освіти від історичного, економічного становища та суспільного життя Поділля. Проаналізовано різноманітні види музично-просвітницької діяльності, досліджено роль товариств та провідних колективів у культурному житті регіону. З'ясовано характер процесу становлення загальної музичної освіти у навчальних закладах світського та духовного спрямування. Виявлено особливості змісту музичної освіти в професійних музичних закладах і введено в науково-освітній обіг найцінніші архівні матеріали. Схарактеризовано внесок видатних персоналій у розвиток музичної освіти регіону. Визначено та науково обґрунтовано історичні періоди та провідні тенденції розвитку музичної освіти на Поділлі кінця ХІХ – початку ХХ століття. Розкрито можливі перспективи використання історичного досвіду та педагогічних ідей минулого в контексті модернізації сучасної системи освіти України [3, с. 18].

21 квітня 2011 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова відбувся захист кандидатської дисертації здобувачкою Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка, викладачем кафедри теорії та методики мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Мариною Яровою на тему: «Становлення і розвиток співацької освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століть)» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор, заступник декана педагогічного факультету з наукової роботи та інформатизації навчального процесу, професор кафедри методики музичного виховання, вокалу і хорового диригування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка М. А. Печенюк. Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова О. П. Щолокова; кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного виховання та хореографії Бердянського державного педагогічного університету А. І. Омельченко.

Дисертація присвячена історико-педагогічному аналізу становлення та розвитку співацької освіти на Поділлі. Здійснено науковий аналіз процесу становлення, особливостей розвитку музичної освіти у навчальних закладах регіону, її взаємозв'язку з просвітницькими організаціями Поділля; проаналізовано історичні передумови формування співацької освіти на Поділлі, які пов'язані із системою церковно-духовних закладів; розкрито музично-педагогічну діяльність відомих і маловідомих в Україні педагогів-музикантів, викладачів співу; проаналізовано зміст навчально-виховного процесу з вокально-хорової підготовки фахівців у навчальних закладах, шляхи професіоналізації педагогічних кадрів; узагальнено здобутки у співацькій освіті, історико-педагогічний досвід та визначено перспективні шляхи їх застосування в сучасній педагогічній практиці України. Основні результати дослідження можуть використовуватися у розробці методики викладання музично-теоретичних дисциплін вищих і середніх навчальних закладів освіти, культури і мистецтв; написанні підручників та посібників з історії музичної педагогіки та етнопедагогіки, історії української музики [7, с. 19].

30 березня 2011 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського відбувся захист кандидатської дисертації Мариною Антошко

на тему «Мистецьке життя Вінниччини 60-х років XIX – першої половини XX століття в контексті художньої культури Поділля» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури. Науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор, ректор Національної музичної академії імені П. І. Чайковського В. І. Рожок. Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор, провідний науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України А. К. Терещенко; кандидат мистецтвознавства, начальник науково-інформаційного відділу Центру музичної україністики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського О. Ю. Волосатих.

У дисертації застосовано комплексний підхід до вивчення музичної та театральної культури Поділля, яка розглядається в широкому історико-культурному і мистецькому контексті; ретельно відображено музичне та театральне життя регіону 60-х років XIX – першої половини XX століття крізь призму музичної освіти, виконавства, концертного життя, хорової культури, творчості видатних композиторів, наукової діяльності фольклористів, функціонування аматорських театральних гуртків і найважливіших музично-драматичних театральних колективів (театр імені І. Франка у Вінниці, Правобережної опери), відтворено загальну картину історико-культурного розвитку подільського регіону [1, с. 15].

22 січня 2010 року на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.869.01 у Львівській національній музичній академії імені М. В. Лисенка відбувся захист кандидатської дисертації Тетяною Бурдейною-Публикою на тему «Становлення і розвиток професійних форм музичного життя Вінниччини як складової культури Подільського краю» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство). Науковий керівник – кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри загального та спеціального фортепіано Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка О. Т. Катрич. Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри музикознавства, методики музичного виховання та акторської майстерності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка О. С. Смоляк; кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри

музикознавства та інструментальної підготовки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського О. С. Верещагіна-Білявська.

Дисертація присвячена дослідженню історії становлення і розвитку професійних форм музичного життя Вінниччини на тлі регіонального соціокультурного середовища. В ній проаналізовані різноманітні види концертної і музично-просвітницької діяльності, що на різних історичних етапах сприяли професіоналізації музичного життя Поділля. У контексті українських суспільних, політичних, економічних і культурних реалій виділено та охарактеризовано періоди еволюції професійного виконавства регіону, досліджено діяльність провідних колективів, проаналізовано принципи репертуарної стратегії, визначено роль музичних товариств та концертних організацій у культурному житті регіону на кожному з етапів. В окремому розділі ґрунтовно розкриваються нові форми культурно-просвітницької діяльності за часів незалежності в аспекті усвідомлення нового статусу української культури [2, с. 18].

28 березня 2008 року на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.869.01 у Львівській національній музичній академії імені М. В. Лисенка відбувся захист кандидатської дисертації здобувачкою Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, викладачем кафедри теорії та методики мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Росиною Римар на тему «Хорове мистецтво Хмельниччини в контексті історичного процесу (друга половина XIX – початок XX ст.)» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство). Науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка Л. О. Кияновська. Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор проректор з наукової роботи Одеської державної музичної академії імені А. В. Нежданової О. І. Самойленко; кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка І.Л. Бермес.

У роботі досліджується становлення і діяльність хорової культури Хмельниччини, центральної частини подільського краю, й роль аматорських співочих товариств, хорів навчальних закладів, церковних осередків та професійних колективів у цьому процесі (друга половина XIX – початок XXI ст.). На основі

історичних, краєзнавчих, мистецтвознавчих праць, віднайдених архівних матеріалів і періодичних видань проаналізовано шляхи становлення хорового виконавства, освіти, гастрольно-концертного життя; здійснено оцінку культурно-мистецьких здобутків подільського краю [5, с. 18].

12 листопада 2003 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України відбувся захист кандидатської дисертації аспірантом Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, завідувачем кафедри образотворчого мистецтва та художньої праці Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту (тепер Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія) Олександром Попиком на тему: «Розвиток художньої освіти на Поділлі в кінці XIX – на початку XX століття» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор О. П. Рудницька. Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки психолого-педагогічного факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка С. Г. Мельничук; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних наук Львівського банківського інституту Національного банку України З. В. Гіптерс.

У дисертаційному дослідженні вивчається розвиток художньої освіти на Поділлі в кінці XIX – на початку XX століття. Аналізується і узагальнюється організація, зміст і форми діяльності подільських навчальних закладів мистецького і загального спрямування у системі художньої освіти України та педагогічна діяльність митців Поділля кінця XIX – початку XX століття. У дисертації висвітлено і науково обґрунтовано основні чинники становлення й розвитку художньої освіти в подільському регіоні з метою подальшої її ефективної розбудови в сучасній Україні [4, с. 19].

Висновки. Таким чином, з початком XXI ст., засвідчено якісне і кількісне зростання дисертацій, присвячених дослідженню становлення та розвитку мистецької освіти на Поділлі, що є цінним внеском у скарбницю поділезнавства, у вивчення та пропагування мистецько-освітнього буття регіону. Практичне значення проведеного дослідження ми вбачаємо у тому, що дані матеріали можуть бути використані викладачами навчальних закладів при читанні курсів з історії мистецької освіти і педагогічної думки в Україні; розробці

історико-педагогічних спецкурсів, посібників, підручників та інших навчально-методичних матеріалів; поглибленні дослідницьких розвідок основних форм мистецької освіти на Поділлі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антошко М.О. Мистецьке життя Вінниччини 60-х років XIX – першої половини XX століття в контексті художньої культури Поділля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / М. О. Антошко. – К., 2011. – 16 с.
2. Бурдейна-Публіка Т. В. Становлення і розвиток професійних форм музичного життя Вінниччини як складова Подільського краю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури (мистецтвознавство)» / Т. В. Бурдейна-Публіка. – Львів, 2009. – 20с.
3. Найда В.Ю. Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В.Ю. Найда. – К., 2014. – 21 с.
4. Попик О.І. Розвиток художньої освіти на Поділлі в кінці XIX – на початку XX століття :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О.І. Попик. – К., 2003. – 22 с.

5. Римар Р. С. Хорове мистецтво Хмельниччини в контексті історичного процесу (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури (мистецтвознавство)» / Р.С. Римар. – Львів, 2008. – 20 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
7. Ярова М. В. Становлення і розвиток співацької освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століть) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. В. Ярова. – К., 2011. – 22 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Найда Віра Юріївна – викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
Коло наукових інтересів: історія становлення та розвитку музичної освіти на Поділлі.

УДК 373.51:78

**НОВІТНІ ЗАСОБИ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ:
 ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ТА МЕТОДИ ЕЙДЕТИКИ**

Тетяна РАСТРУБА (Ніжин)

Постановка проблеми. Актуальними завданнями, які постають на сьогоднішній день перед освітою є забезпечення належного рівня підготовки учнів, здатних до виявлення творчої активності, самостійності, самореалізації в сучасному мінливому просторі. У зв'язку з цим особливого значення набуває особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання, специфіка якого виражається в розгляді суб'єктивного досвіду дитини, як суспільно значущої ціннісної сфери, збагачення його у напрямку універсальності та самобутності.

Водночас, з бурхливим розвитком науки і техніки, зростає і обсяг навчального шкільного матеріалу, що спричиняє певні суперечності в можливості його засвоєння. Тому, вчені активно працюють над розробкою низки методик, які органічно доповнюють одна одну, та допомагають сучасній дитині досягнути освітній процес, використовуючи закони творчості для удосконалення змісту та мотивів навчання. Серед таких методик досить популярною є, так звана «Школа ейдетики», використання якої, на нашу думку, є дуже

доречним на предметах художньо-естетичного циклу, зокрема уроці музичного мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом, в освітньому просторі, голосно заявляє про себе особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання, теоретичними передумовами становлення якого були ідеї філософської та педагогічної антропології (Б. Бім-Бад, В. Болгаріна, В. Блюмкін, О. Дубко, І. Зязюн, Л. Сохань, С. Подмазін), роботи представників гуманістичного руху в психології (К. Абульханова-Славська, Г. Балл, І. Бех, Р. Берне, В. Білоусова, О. Бодальов, М. Боришевський, Л. Виготський, В. Киричок, А. Маслоу, Г.Олпорт, М.Потанін, К. Роджерс, Е. Фромм, Н. Щуркова та інші) та педагогіці (Ш. Амонашвілі, І. Арябкіна, О. Асмолов, Л. Божович, Є. Бондаревська, В. Бутенко, О. Виговська, С. Гончаренко, В. Давидов, В. Киричок, С. Кульневич, Ю. Мальований, В. Моляко, В. Оржеховська, Л. Проко-лієнко, Г. Пустовіт, В. Рогозіна, С. Рудакив-ська, О. Савченко, В.Сериков, С.Сисоєва, А. Сиротенко, В. Сухомлинський, О. Столя-